

Research in Curriculum Planning

Vol 13, No 24 (continus 51)

Winter 2017, Pages 144-158

پژوهش در برنامه‌ریزی درسی

سال سیزدهم، دوره دوم، شماره 24 (پیاپی 51)

زمستان 1395، صفحات 144 - 158

The investigation of the reliability level of educational program of philosophy for children (p4c) in Education activities on controlling internalized and externalized anger in male high schools students in Tehran

Maryam Jenabzadeh Roudbarec, Fahimeh Ansarian, Ezatollah Naderi

¹ PhD Students of Education philosophy, Islami Azad University of Tehran researches and sciences branch, Tehran, Iran² A member of the faculty, Islamic Azad University of Tehran branch, Tehran, Iran³ A member of the faculty, Islami Azad University of Tehran researches and sciences branch, Tehran, Iran

Abstract

The aim of the recent study was to investigate the the reliability level of educational program of philosophy for children (p4c) in education activities in order to control internalized and externalized anger in male high schools students in Tehran. The type of the research was applied and by using quasi- experimental method. It was done by the research design of preliminary and final tests with a control group without random selection. The statistical population of the research was all highschool male students of the 1st grade of high school in 14th district enrolled in 2014-2015. There were 2994. The sample size of the study was 60students that were non-randomly placed in two groups of 30experimental and 30control groups. After the course of (p4c), a questionnaire of the State-Trait Anger Expression and Inventory- 2 Spielberger (STAXI-2) was used in order to collect data and in order to analyze data the Covariance analysis test was used by using SPSS in addition to the descriptive statistics. The findings of this research answered this general question: Does the performance of educational program of philosophy for children (p4c) in education activities have an effect on controlling internalized and externalized anger in male highschool students or not? These results confirmed the reliability of educational program of philosophy for children (p4c) to control the teenagers' anger and place it in education activities, on one of its component, the externalized management of teenagers' anger and it did not confirm on other components, decreasing internalized anger.

KeyWords: Philosophy for children (p4c), exploring circle, anger, activities education, anger Management.

بررسی میزان اعتماد پذیری برنامه آموزش فلسفه برای کودکان (p4c) در فعالیت‌های پرورشی بر کنترل برون ریزی و درون ریزی خشم در دانش آموزان پسر مقطع متوسطه مدارس شهر تهران

مریم جناب زاده رودباری، فهیمه انصاریان*، عزت اله نادری

¹ دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

تهران، تهران، ایران

² عضو هیأت علمی، واحد تهران مرکز دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، تهران، ایران³ عضو هیأت علمی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی میزان اعتمادپذیری برنامه آموزش فلسفه (p4c)، در فعالیت‌های پرورشی به منظور کنترل خشم برون ریز درون دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه بوده است. پژوهش از نوع تحقیقات کاربردی و به روش نیمه تجربی با طرح تحقیق آزمون مقدماتی و نهایی با گروه شاهد بدون استفاده از گزینش تصادفی انجام شد. جامعه آماری پژوهش، کلیه دانش‌آموزان پسر پایه اول مقطع متوسطه دوره دوم منطقه 14 مشغول به تحصیل، در سال 1393-1394 که تعداد 2994 نفر بودند. حجم نمونه آماری 60 نفر از دانش‌آموزان که در دو گروه 30 نفری تجربی و گواه به صورت غیر تصادفی قرار گرفتند. پس از برگزاری دوره آموزش (p4c)، به منظور جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه بیان حالت هیجانی و صفت شخصیتی خشم اسپیلبرگر 2 (STAXI-2) و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها علاوه بر آمار توصیفی از آزمون تحلیل کوواریانس با استفاده از نرم افزار SPSS استفاده شد. یافته‌های حاصل از این تحقیق، به سوال کلی که آیا اجرای برنامه آموزش فلسفه برای کودکان در فعالیت‌های پرورشی بر کنترل برون ریزی و برون ریزی خشم در دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه تأثیر دارد یا خیر، پاسخ داده، اعتبار و اعتمادپذیری برنامه فلسفه برای کودکان در کنترل خشم نوجوانان و گنجاندن آن را در فعالیت‌های پرورشی، بر یک مؤلفه آن یعنی کنترل برون ریزی خشم نوجوانان تأیید و بر مؤلفه دیگر، یعنی کاهش درون ریزی خشم، تأیید نمود.

واژگان کلیدی: آموزش فلسفه برای کودکان (p4c)، حلقه کند و کاو، خشم، فعالیت‌های پرورشی، کنترل خشم

اختلالات حاد روانپزشکی می‌شود (Maleky, 2011). پژوهش‌ها نشان داده‌اند کودکانی که مورد پرخاشگری و بدرفتاری قرار گرفته‌اند، با والدین خود دلبستگی نایمنی دارند و مشکلات عاطفی - شناختی، مانند اضطراب، افسردگی، اختلالات خواب، رفتارهای خودتخریبی، اعتماد به خود پایین، گسستگی اجتماعی، بیش‌فعالی و پرخاشگری در آنها مشاهده می‌شود. همچنین به کارگیری دو راهبرد مقابله‌ای ستیزه جویی و کناره‌گیری در این کودکان رایج است و توانایی کمتری برای ابراز همدلی و دلسوزی دارند (Ainsworth, 1989). آنان بیشتر از کانون کنترل بیرونی برخوردارند، در حل مسأله به شیوه‌های پرخاشگرانه متوسل می‌شوند و از سبک اسنادی خصمانه‌ای برخوردارند (Dodge, Pettit, Bates, 1990). ناتوانی در مدیریت خشم، افزون بر ناراحتی شخصی، اختلال در سلامت عمومی و روابط میان فردی، ناسازگاری و پیامدهای زینبار رفتار پرخاشگرانه را در پی دارد (Navidi, 2008). بدین جهت لازم است که از طریق آموزش راهکارهای کسب آرامش روانی، مدیریت هیجان‌ها و حل مسأله به معلمان، کیفیت تحول شناختی، عاطفی و رفتاری کودکان تضمین شود، از این رو به نظر می‌رسد که آموزش حل مسأله و کنترل خشم می‌تواند برسبک‌های تربیتی، پرخاشگری و سلامت روانی تأثیر مثبتی داشته باشد (Shokohe neia, 2014). انتخاب رویکرد مناسب به منظور مدیریت خشم بسیار ضروری است. در پی این نیاز، رویکرد آموزش فلسفه به کودکان به منظور آموزش کنترل خشم به ایشان مطرح شده است. رویکرد آموزش فلسفه به کودکان، رویکرد نسبتاً جدیدی است که هدف آن این است که به کودکان کمک کند تا بیاموزند چگونه خودشان فکر کنند (Mehregan, 2009). فلسفه برای کودکان از برنامه‌های آموزشی است که این امکان را فراهم می‌آورد تا کودکان و نوجوانان افکار پیچیده خود را شکل دهند. از این رهگذر، استدلال، تفکرات انتقادی و خلاقانه و نوع دوستی آنها زیاد می‌شود. این برنامه نظام‌مند و تدریجی است که بیشتر برای کار بر روی کودکان 4 تا 18 سال اجرا می‌شود (Jeafari, 2015). فلسفه برای کودکان نوعی فلسفه کاربردی است.

مقدمه

علمای تعلیم و تربیت معتقدند که محیط یادگیری مناسب، شامل فضای فیزیکی، روانی و اجتماعی، از مهمترین پایه‌های کیفیت بخشی محسوب می‌شود. در کیفیت بخشی به امور مدرسه در ابعاد آموزشی و پرورشی باید به بازسازی الگوی روابط اجتماعی و کنترل هیجانات دانش‌آموزان توجه جدی نمود، از این رو توجه به فعالیت‌های پرورشی به منظور توجه به نیازهای پرورشی دانش‌آموزان و آماده سازی ایشان برای حضور در اجتماع، ضروری می‌نماید. بی شک کسب مهارت‌های مختلف خود کنترلی و نیز مهارت‌های اجتماعی لازم است از مدرسه شروع شود، زیرا اساس ساختار شخصیتی و رفتاری انسان، در دوران کودکی پایه ریزی می‌شود. آموزش قادر است در سرنوشت کودکان تأثیر به‌سزایی داشته باشد و بخش اعظمی از این آموزش، بر عهده مربیان و معلمان است (Shokooheiyekta, 2014). رویکردهای موجود آموزشی و تربیتی به ویژه در کشورهای رشد نیافته یا در حال رشد با تأکید بر روش‌های تلقینی و یک سویه و تمایل به اقتدار معلم و محتوای درسی، راه را برای تفکر و فعالیت آزادانه یادگیرنده می‌بندد و بدین گونه در مسیر استقلال فکری و نقادی وی مانعی جدی پدید می‌آورد، از این رو همواره صاحب نظرانی پیدا شده‌اند که با راهکارهای خویش در پی جبران کاستی‌ها برآیند (Farzanfar, 2016). بدین جهت لازم است که از طریق آموزش راهکارهای کسب آرامش روانی، مدیریت هیجان‌ها و حل مسأله به معلمان، کیفیت تحول شناختی، عاطفی و رفتاری کودکان تضمین شود، از این رو به نظر می‌رسد که آموزش حل مسأله و کنترل خشم می‌تواند برسبک‌های تربیتی، پرخاشگری و سلامت روانی تأثیر مثبتی داشته باشد (Shokoohei yekta, 2014). در تربیت اجتماعی کودک و نوجوان خواه از نظر سازگاری فردی و یا اجتماعی هیچ قالب رفتاری به اندازه پرخاشگری حائز اهمیت نیست. پرخاشگری اگر در کودکی درمان نشود، در بزرگسالی تبدیل به شخصیت ضد اجتماعی و سایر

1- مدرسه دولتی برنادربریسبان کوئینزلند (Brenda School In Brisbane Queensland) از چند سال پیش اقدام به اجرای برنامه فلسفه برای کودک کرد و در سال 2003 برجسته‌ترین مدرسه کوئینزلند شناخته شد و در سال 2005 عنوان پیشرفت ملی کوئینزلند را به دست آورد. افراد حاضر در این مدرسه، طی هشت سال اجرای برنامه فلسفه برای کودک، در این کار شهرت پیدا کردند، چرا که می‌دانستند چگونه بر مشکلات و خشونت غلبه کنند و زورگویی را در مدرسه به حداقل حتی به صفر برسانند (UNESCO, 2007).

2- در سال 2005 پژوهشکده پیشگیری از خشونت در کودکان از طریق تفکر فلسفی، در دانشگاه لاول کانادا (Laval, Canada)، طرحی تحقیقاتی با عنوان جلوگیری از خشونت با کمک برنامه فلسفه برای کودک اجرا کرد. برای انجام دادن این طرح تحقیقاتی، یکصد معلم آموزش‌های لازم را دیدند و بیش از دوازده مدرسه ابتدایی در ایالت کبک (StateKeabk) در این طرح تحقیقاتی شرکت کردند. کلاس‌ها به صورت حلقه کند و کاو برنامه فلسفه برای کودک در آمدند. نتایجی که با آزمون از دانش‌آموزان این دوره‌ها گرفته شد نشان دهنده ارتقای اخلاق و تقلیل خشونت در میان دانش‌آموزان این کلاس‌ها بود. فیلیپ کانستنتین (Philippe Constantineaut)، مجری این پژوهش، نتیجه آن را چنین اعلام می‌کند: برنامه فبک مناسب‌ترین شیوه آموزش شهروندی و اخلاق است (Constantineaut, 2005).

3- فیندلر (Feindler, 1995) تأثیر برنامه فلسفه برای کودک را بر 123 کودک هفت تا هشت ساله، در طول یکسال تحصیلی ارزیابی کرد. درگروه آزمایش که تحت آموزش برنامه فلسفه برای کودک بودند، کاهش چشمگیری در تعاملات گفتاری منفی بین دانش‌آموزان و علامت‌های خودشکوفایی افزایش شایان توجهی یافت (Tapyng, 2004).

4- دانیل (Daniel, 1988) در مطالعه‌ای به بررسی برنامه فلسفه برای کودکان و اثرات آن بر تفکر انتقادی دانش‌آموزان پرداخت. نتایج نشان داد که طی دوره‌های

هدف آن است که شاگردان را به فلسفیدن واداشت و به آنها کمک کرد تا از حالت عادی به حالت اندیشمندانه، از بی تفاوتی به اندیشه ورزی و از تفکر معمولی به تفکر انتقادی حرکت کنند (Mehregan, 2009). در دانشگاه کلمبیا پروفیسور ماتیلوپیمن (Professor Matthew Lippma, 1984) این نظریه را مطرح کرد که چنانچه ذهن کودکان را درگیر مباحث فلسفی کنیم می‌توانیم نحوه تفکر آنها را رشد دهیم تا افرادی انعطاف پذیرتر و مؤثرتر باشند. برای این منظور وی برنامه فلسفه برای کودکان را مطرح کرد (Rostamei, 2012). از نظر لپیمن، هدف عمده این برنامه، کمک به کودکان است تا چگونه فکر کردن را بیاموزند. لپیمن اهداف برنامه فلسفه برای کودکان را به صورت ذیل دسته بندی می‌کند:

- 1 - بهبود و توانایی تعقل
 - 2 - پرورش خلاقیت
 - 3 - رشد فردی و میان فردی
 - 4 - پرورش و درک اخلاقی
 - 5 - پرورش توانایی مفهوم یابی در تجربه
- (Jabal-ameli Foroushani, 2015)

در این برنامه، با هدایت معلم، داستان‌های فکری برای کودکان مطرح می‌شود. نویسندگان این مجموعه داستان‌ها، فیلسوفان و تربیت کاران اصلی فلسفه برای کودکان از سراسر جهان هستند. هدف آنها این است که کودکان به انسان‌هایی متفکرتر، انعطاف پذیرتر، با ملاحظه‌تر و منطقی‌تر تبدیل شوند (Rostamei, 2012).

در طول مدت 40 ساله‌ای که برنامه آموزش فلسفه به کودکان در کشورهای مختلف در حال اجراست، پژوهش‌های مطلوبی در کشورهای گوناگون در زمینه اجرای این برنامه و تأثیر آن در رشد مهارت‌های فکری کودکان انجام گرفته است. بسیاری از تحقیقات انجام شده در کشورهای گوناگون جهان بر روی سایت دانشگاه مونته‌کلیو (Cehs, Montclair/ Academic) موجود است، که همه این تحقیقات تأثیرات شایان توجه این برنامه را در مهارت‌های فکری و رفتاری کودکان تأیید کرده‌اند.

است. برای ارزیابی میزان موفقیت برنامه، نمونه کوچکی از دانش‌آموزان دختر دبستانی، در یک دوره یازده جلسه‌ای، تحت آموزش فبک قرار گرفتند. در این مدت، رفتار و عملکرد کودکان به روش کیفی (مشاهدات مربی، والدین و معلمان) بررسی شد. تحلیل یافته‌های حاصل از پژوهش نشان داد که مهارت‌های گفت‌وگویی کودکان پس از گذراندن این دوره افزایش چشمگیری یافته است. آنها در پایان این دوره می‌توانستند به خوبی به سخنان یکدیگر گوش فرا دهند، نوبت را برای سخن گفتن رعایت کنند و حرف یکدیگر را قطع نکنند. آنها همچنین این توانایی را پیدا کردند که از ادعاهای خود با دلایل منطقی دفاع کنند، نظرات یکدیگر را به چالش بکشند و از یکدیگر برای ادعاهایشان دلیل بخواهند. پس از گذشت چند جلسه از کلاس، به تدریج رفتارهای مشارکتی و همکاریانه جایگزین رفتارهای رقابتی و خصمانه شد و کودکان درک کردند که آنچه در گفت‌وگو اهمیت دارد تلاش مشترک و جمعی، برای یافتن حقیقت است. کودکان همچنین، با تداوم گفت‌وگوهای فلسفی، به درک عقلانی قوانین و هنجارهای اخلاقی گفت‌وگو دست یافتند و حتی، پس از چند جلسه، خودشان قوانین اخلاقی جدیدی را برای تعاملاتشان وضع کردند. آنها، طی گفت‌گو با یکدیگر در حلقه کندوکاو فلسفی، به تدریج توانایی تصحیح و اصلاح داوری‌های خود را به دست آوردند (Naji, 2010).

3- هدایتی (Hedayati, 2009) با اجرای برنامه فبک بر روی بیش از 200 دانش‌آموز دختر و پسر سوم تا پنجم دبستان، نشان داد که فراگیران در بهبود روابط میان فردی (Improvement of interpersonal relationships) تغییر چشمگیری داشتند؛ به طوری که این تغییرات از چشم آموزگاران نیز دور نماند. در واقع پس از شرکت در این دوره، کودکان کمتر به مشکلات میان فردی با سایرین پرداختند. آنها قبول داشتند که برای بهبود قضاوت در روابطشان بهتر است به جای نزاع به گفت‌وگو بنشینند (Hedayati, 2009). برنامه درسی فلسفه برای کودکان، برنامه کاملی است که برای دانش‌آموزان پایه یک تا دوازدهم تنظیم شده است. آنچه تاکنون در ایران بیشتر

آموزشی 9 و 15 هفته‌ای (هفته‌ای 2 ساعت)، دانش‌آموزانی که در این دوره‌ها شرکت کرده بودند و از طریق مصاحبه و پرسشنامه کوتاه مباحث فلسفی، مورد ارزیابی قرار گرفته بودند، نسبت به گروه کنترل در مهارت‌های تفکر انتقادی عملکرد بهتری داشتند.

5- مونتس و ماریا (Monts&Maria, 2001) در تحقیقی گزارش کردند که با اجرای برنامه آموزش فلسفه به کودکان در دو مدرسه ابتدایی شهر مکزیک و با استفاده از آزمون استدلال نیوجرسی، دانش‌آموزان شرکت کننده در برنامه، در زمینه مهارت‌های استدلال کردن و تفکر انتقادی عملکرد بالاتری نسبت به دانش‌آموزانی که در این برنامه شرکت نکرده بودند، داشتند.

در ایران نیز تحقیقاتی در این زمینه صورت گرفته است، که برخی از آنها مطرح شده است:

1- ناجی (Naji, 2007) یک دوره آموزشی برنامه فلسفه برای کودک، در فرهنگسرای تفکر تهران برگزار کرد. در این دوره، 18 دانش‌آموز دختر سوم راهنمایی به مدت دو ماه در کلاس‌ها شرکت کردند. داستان «دعوا» و «داستان بالدار» که درون مایه‌ای مربوط به خشونت دارند، در اواسط این دوره در کلاس قرائت شد و چنان که در معرفی برنامه فبک ذکر شد، بین شرکت کنندگان به بحث گذاشته شد. تست‌هایی که از شرکت کنندگان، در ابتدا و انتهای دوره، گرفته شد کاهش معنادار خشونت را نشان می‌داد. تحلیل‌هایی که همکاران روانشناس ارائه دادند، حاکی از این بود که، در لایه‌های درونی جامعه ما به ویژه در دختران در سنین بلوغ، خشونتی پنهان وجود دارد که عموماً موجب افسردگی و گاهی طغیان آنها می‌شود. اما این دوره باعث شد که این خشونت به لایه‌های رویی راه یابد و پس از این که تجزیه و تحلیل عقلانی شود، خود را به صورت معتدل و معقول بروز دهد.

2- خطیبی مقدم (Khatibimoghada, 2009) به بررسی تأثیر برنامه فلسفه برای کودک در مهارت‌های گفت‌وگویی دانش‌آموزان پرداخت. براساس این رویکرد، توانایی افراد در گفت‌وگو و مهارت‌های گفت‌وگویی، اکتسابی است و در گرو پرورش تفکر و روحیه احترام به دیگری

حجم نمونه آماری پژوهش مذکور، 60 نفر از دانش‌آموزان پسر پایه اول مقطع متوسطه متوسطه دبیرستان شهید مصطفی خمینی منطقه 14 شهر تهران بوده که در دو گروه 30 نفری تجربی و گواه به صورت غیر تصادفی قرار گرفتند. در این تحقیق، محقق برای سنجش نحوه کنترل خشم دانش‌آموزان از ابزاری که قبلاً توسط دیگران تهیه شده، پرسشنامه (حالت - صفت بیان خشم پرسشنامه - اسپیلیبرگر (State-Trait Anger Expression Inventory-2) استفاده نموده (Dahln, 2000). نتایج مطالعاتی که بر روی اعتبار و روایی این آزمون در ایران صورت گرفته حاکی از تأیید میزان روایی و اعتبار آزمون خشم اسپیلیبرگر STAXI-2 است. ضریب آلفا برای مقیاس کنترل خشم به طور متوسط برابر $r(0/82) = r$ بوده است. بنابراین، ضریب آلفای کرنباخ به عنوان اندازه‌های هماهنگی درونی، عموماً برای مؤلفه‌های مختلف STAXI-2 رضایت بخش بوده است.

اقدامات ذیل، توسط محقق در جلسات آموزش فلسفه برای کودکان برای رفع هر گونه اشکال و ابهامی انجام پذیرفت:

1. اجرای پرسشنامه خشم در محیط کلاس درس توسط آزمونگر ماهر صورت گرفت.
 2. برای رسیدن به برداشت یکسان آزمودنی‌ها، توضیحات لازم و ضروری توسط آزمونگر به آزمودنی‌ها ارائه شد.
 3. قبل از اجرای پرسشنامه در گروه اصلی به مطالعه کناری (pilot study) یا جنبی مبادرت شد.
- از آنجا که استفاده از پرسشنامه معایب زیر را به همراه دارد:
1. احتمال عدم فهم و برداشت یکسان آزمودنی‌ها از سؤالات
 2. پایین بودن درصد احتمال بازگشت آنها
 3. غالباً افراد سعی دارند با تصویر مطلوب از خود به سؤالات پاسخ دهند.

مورد توجه قرار گرفته به طور عمده تا دوره ابتدایی بوده است، زیرا در اذهان عام و خاص مردم جامعه ایران، واژه کودک مربوط به سنین پایین‌تر و به ویژه دوره پیش دبستانی و دبستان است، اما براساس جلسات برگزار شده در یونسکو (UNESCO)، در سال 1988 پیرامون همین برنامه درسی، افراد زیر 18 سال، کودک تلقی می‌شوند (Ghaedi, 2007).

حال سؤال اصلی این است که تا چه اندازه توسط آموزش فلسفه برای دانش‌آموزان و گنجاندن آن در فعالیت‌های پرورشی می‌توان موجب مدیریت و کنترل خشم برون ریز و خشم درون ریز ایشان شد. از این رو هدف اصلی از انجام این پژوهش بررسی درستی فرضیه‌های زیر است:

- 1- برنامه آموزش فلسفه برای کودک (p4c) در فعالیت‌های پرورشی بر کنترل برون ریزی خشم در دانش‌آموزان پسر پایه اول مقطع متوسطه مدارس منطقه 14 شهر تهران تأثیر معناداری دارد.
 - 2- برنامه آموزش فلسفه برای کودک (p4c) در فعالیت‌های پرورشی بر کنترل درون ریزی خشم در دانش‌آموزان پسر پایه اول مقطع متوسطه مدارس منطقه 14 شهر تهران تأثیر معناداری دارد.
- در تحقیق حاضر، جهت اجرای برنامه آموزش فلسفه به کودکان از نظر روش اجرا، سبک بنیان گذار آن آقای لیپمن «و از نظر محتوا (مواد آموزشی) داستان‌های ویراسته «فلیپ کم» و «لیپمن» انتخاب شده است.

روش پژوهش

باتوجه به این که محقق قصد دارد میزان اعتماد پذیری برنامه فلسفه برای کودک، در فعالیت‌های پرورشی را بر کنترل خشم دانش‌آموزان پسر پایه اول مقطع متوسطه مدارس دولتی منطقه 14 شهر تهران بیان نماید، این تحقیق از نوع کاربردی است، فلذا برای انجام این پژوهش از روش تحقیق نیمه تجربی با طرح تحقیق، آزمون مقدماتی و نهایی با گروه شاهد و بدون استفاده از گزینش تصادفی استفاده گردید.

آسان و نمره گذاری آن عینی است، روایی و اعتبار این

داده‌های به دست آمده از کاربرد پرسشنامه برحسب مقیاس اندازه گیری فاصله‌ای که با روش نیمه تجربی و با بهره گیری از طرح تحقیق دو گروهی با آزمون مقدماتی و نهایی بدون گزینش تصادفی و باروش نمونه گیری تصادفی چند مرحله‌ای خوشه‌ای به دست آمد. برای انجام پژوهش حاضر از کتاب داستان‌های فکری 2 و 3 نوشته «فیلیپ کم» و راهنمای آموزشی آن ترجمه «شهرتاش» همچنین کتاب لیزا نوشته «لیپمن» و راهنمای آموزشی آن ترجمه «حمیده بحرینی» (Bahraeniy) به عنوان محتوای آموزشی حلقه کندوکاو استفاده گردید.

در پژوهش حاضر نتایج از اجرای 7 سناریو بررسی شد. منظور از سناریو در این پژوهش ایجاد موقعیت‌های مبهم است که با ارائه یک داستان یا مضمون فلسفی به وجود می‌آید. بعد از ایجاد موقعیت‌های مسأله‌دار نوجوانان راه‌حل‌ها را جست‌وجو می‌کنند و با ارائه چند فرضیه یا راه حل موقت پژوهش را انجام می‌دهند (Tajali neia, 2014).

همچنین برای آشنایی دانش‌آموزان با سؤالات فلسفی، چهار سؤال فلسفی از کتاب «فلسفه برای کوچک‌ترها» نوشته دیوید وایت (David White, 2010) در کلاس p4c مورد بحث و بررسی قرار گرفت که عبارتند از:

1- آیا شما آدم عادل و منصفی هستید؟ افلاطون (Plato)

2- از کجا اطمینان دارید که اجسام حرکت می‌کنند؟ زنو (Zeno)

3- آیا زمان همان چیزی است که با نگاه کردن به ساعت می‌بینید؟ سنت اگوستین (St. Augustine)

4- اگر عده زیادی معتقد باشند چیزی درست است، آیا آن چیز درست است؟ (ارسطو Aristotle)

در پژوهش حاضر از پرسشنامه آزمون خشم اسپیلبرگر STAXI-2 استفاده شده است. پرسشنامه مذکور، اندازه گیری جامعی را در تجربه بیان و کنترل خشم فراهم می‌آورد. پرسشنامه شامل 57 گویه در 6 مقیاس، 5 زیرمقیاس و یک شاخص تجربه، بیان و کنترل خشم است و برای گروه سنی 16-35 سال تهیه شده، اجرای پرسشنامه

پرسشنامه در مطالعات گوناگون رضایت بخش بوده است (Asghari Moghaddam, 2011). در این پژوهش به منظور آزمون فرضیه‌های تحقیق از آزمون کوواریانس استفاده می‌شود. تحلیل کوواریانس یک روش آماری است که اجازه می‌دهد اثر یک متغیر مستقل بر متغیر وابسته مورد بررسی قرار گیرد، درحالی که اثر متغیر دیگری را حذف کرده یا از بین می‌برد. این تحلیل به ما کمک می‌کند تا از شر اثرات مربوط به متغیر مداخله‌گر، خلاص شویم، اثر این کار، کم کردن میزان خطای واریانس است. از این تحلیل معمولاً در طرح‌های پیش‌آزمون - پس‌آزمون استفاده می‌شود. در این شرایط قبل از این که آزمودنی‌ها در شرایط آزمایشی قرار گیرند، یک آزمون بر روی آنها انجام می‌شود و سپس بعد از قرار گرفتن در شرایط آزمایشی همان آزمون بر روی آنها انجام می‌شود. در اینجا نمرات پیش‌آزمون به عنوان متغیر تصادفی کمکی یا Covariate به کار می‌روند که به آن متغیر کنترل یا همپراش نیز گفته می‌شود. متغیر وابسته همان پس‌آزمون است و متغیر مستقل گروه اسمی است که گروه بندی افراد را نشان می‌دهد. تحلیل حاضر با استفاده از نرم افزار SPSS، ورژن 20 صورت گرفته است.

ردیف	سناریو	ایده اصلی	نویسنده
1	مردمی که با چشم، گوش، بینی و دهان‌هایشان خداحافظی کردند	کاوش ناشناخته‌ها	استیون برن
2	دعوا	انصاف - خشونت - درست و نادرست	فیلیپ کم
3	بال دار	دوستی - دروغ‌گویی یا راستگویی	فیلیپ کم
4	لیزا - فصل اول	حق - بررسی همه زوایای موضوع	لیمن
5	لیزا - ص 81 تا 87	درست و نادرست	لیمن
6	مردی که نمی‌توانست صورتش را کنترل کند	احساسات - مفهوم کنترل	تام لاردنر
7	سؤال حسی	دلیل‌ها و انگیزه - همه چیز را در نظر گرفتن	آن مارگارت شارپ

یافته‌های پژوهش

ب) بررسی همگونی واریانس، آزمون لوین (Levin):
با استفاده از آزمون لوین می‌توان همگونی واریانس رادگره‌های آزمایش بررسی نمود.

چنانچه سطح معناداری در آزمون لوین که در جدول شماره 2 با Sig. نمایش داده شده است بیشتر از 0/05 باشد می‌توان گفت واریانس گروه‌ها از تجانس برخوردار است. با توجه به مقادیر به دست آمده، می‌توان به این نتیجه رسید که واریانس گروه‌ها به جز نمرات پیش آزمون مربوط به کنترل خشم درون ریزاز تجانس برخوردار است.

ج) بررسی همگونی شیب رگرسیون (regression):
برای اثبات همگونی شیب رگرسیون باید مقدار F تعامل بین متغیر همپراش و مستقل در همه گروه‌ها محاسبه شود، اگر این شاخص معنادار نباشد این پیش فرض رعایت شده است.

با توجه به مطالبی که در قسمت بالا عنوان گردید، در این پژوهش به منظور بررسی فرضیه‌ها از آزمون کوواریانس استفاده شده است. این آزمون دارای پیش فرض‌هایی است که به ترتیب زیر مورد بررسی قرار گرفته است.

الف) بررسی طبیعی بودن توزیع نمرات، آزمون کلموگروف - اسمیرنوف (Kolmogorov - Smirnov):

به منظور اطمینان از نرمال بودن توزیع داده‌ها در ادامه آزمون کلموگروف - اسمیرنوف انجام شده است.

نتایج تحلیل خروجی جدول شماره 1 نشان می‌دهد که مقدارهای P در سطح معناداری در هر دو پیش آزمون مربوط به داده‌های کنترل خشم برون ریز و درون ریز از 0/05 بزرگتر است. بنابراین توزیع داده‌ها در پیش آزمون‌ها منطبق بر توزیع نرمال است.

جدول 1 - بررسی طبیعی بودن توزیع نمرات

پیش آزمون برون ریز	پیش آزمون درون ریز	پس آزمون برون ریز	پس آزمون درون ریز	تعداد
60	60	60	60	
1/259	1/203	1/979	1/607	Kolmogorov-Smirnov Z
0/084	0/111	0/001	0/001	Asymp. Sig. (2-tailed)

جدول 2 - بررسی همگونی واریانس

Sig.	Levene Statistic	df2	df1	
0/328	/9720	58	1	پیش آزمون برون ریز
0/047	/1164	58	1	پیش آزمون درون ریز
0/155	/0762	58	1	پس آزمون برون ریز
0/051	/9613	58	1	پس آزمون درون ریز

0/768 است. بر این اساس فرض صفر تأیید و فرض مقابل رد می‌شود به این مفهوم که پیش فرض همگونی شیب رگرسیون در پیش آزمون کنترل خشم برون ریز رعایت شده است.

فرضیه‌های پژوهش

بررسی فرضیه اول: اجرای برنامه فلسفه برای کودکان در فعالیتهای پرورشی موجب افزایش کنترل درون ریزی خشم در دانش‌آموزان پسرپایه اول مقطع متوسطه می‌گردد.

بر اساس جدول شماره 3 مقدار F متغیر مستقل و همپراش برابر 3/290 و سطح معناداری در Sig برابر 0/044

است. بر این اساس فرض صفر رد و فرض مقابل تأیید می‌شود به این مفهوم که پیش فرض همگونی شیب رگرسیون در پیش آزمون کنترل خشم درون ریز رعایت نشده است.

بر اساس جدول شماره 4 مقدار F متغیر مستقل و همپراش برابر 0/378 و سطح معناداری در Sig برابر

جدول 3 - بررسی همگونی شیب رگرسیون در پیش آزمون خشم درون ریز

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F مقدار	سطح معناداری
مدل تعدیل شده	1/440 ^a	2	.720	3/290	0/044
عرض از مبدأ	60/992	1	60/992	278/752	0/000
گروه *پیش آزمون درون ریز	1/440	2	0/720	3/290	0/044
خطا	12/472	57	0/219		
کل	313/793	60			
کل تعدیل شده	13/911	59			

جدول 4 - بررسی همگونی شیب رگرسیون در پیش آزمون کنترل خشم برون ریز

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F مقدار	سطح معناداری
مدل تعدیل شده	0/066 ^a	3	1/689	4/881	0/004
عرض از مبدأ	30/808	1	30/808	89/064	0/000
گروه *پیش آزمون برون ریز	0/030	1	0/030	0/087	0/768
خطا	1/561	2	0/781	2/257	0/114
کل	19/371	56	0/346		
کل تعدیل شده	706/188	60			

در فعالیت‌های پرورشی موجب افزایش کنترل برون ریزی خشم در دانش‌آموزان پسرپایه اول مقطع متوسطه می‌گردد. براساس جدول شماره 6 میزان F (7.145) به دست آمده در قسمت پیش آزمون درون ریز که تأثیر متغیر پیش آزمون (همپراش یا Covariate) را نشان می‌دهد و نیز سطح معناداری مربوط به آن که برابر 0/010 و کوچکتر از 0/05 است می‌توان گفت که همبستگی متغیر پیش آزمون (همپراش) و مستقل رعایت شده است. یعنی انتخاب متغیر پیش آزمون یا همپراش درست بوده است و این متغیر تأثیر معناداری بر مدل پیشنهادی دارد. بر اساس میزان F (4.405) در قسمت تأثیر متغیر مستقل یا گروه و سطح معناداری مربوط به آن که برابر 0/040 و کوچکتر از 0/05 است. می‌توان گفت که پس از خارج کردن اثر پیش آزمون (همپراش یا متغیر Covariate) اختلاف معناداری بین نمرات پس آزمون دو گروه کنترل و آزمایشی مشاهده شده است. به این ترتیب فرضیه پژوهش تحت عنوان «اجرای برنامه فلسفه برای کودکان در فعالیت‌های پرورشی موجب افزایش کنترل برون ریزی خشم در دانش‌آموزان پسر پایه اول مقطع متوسطه» تأیید می‌شود.

براساس جدول شماره 5، میزان F (9.118) به دست آمده در قسمت پیش آزمون درون‌ریز که تأثیر متغیر پیش آزمون (همپراش یا covariate) را نشان می‌دهد و نیز سطح معناداری مربوط به آن که برابر 0/004 و کوچکتر از 0/05 است می‌توان گفت که همبستگی متغیر پیش آزمون (همپراش) و مستقل رعایت شده است. یعنی انتخاب متغیر پیش آزمون یا همپراش درست بوده است و این متغیر تأثیر معناداری بر مدل پیشنهادی دارد.

بر اساس میزان F (1.821) در قسمت تأثیر متغیر مستقل یا گروه و سطح معناداری مربوط به آن که برابر 0/183 و بزرگتر از 0/05 است می‌توان گفت که پس از خارج کردن اثر پیش آزمون (همپراش یا متغیر Covariate) اختلاف معناداری بین نمرات پس آزمون دو گروه کنترل و آزمایشی مشاهده نشده است. به این ترتیب فرضیه پژوهش تحت عنوان «اجرای برنامه فلسفه برای کودکان در فعالیت‌های پرورشی موجب افزایش کنترل درون ریزی خشم در دانش‌آموزان پسرپایه اول مقطع متوسطه می‌گردد» رد می‌شود.

بررسی فرضیه دوم: اجرای برنامه فلسفه برای کودکان

جدول 5 - بررسی فرضیه اول

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F مقدار	سطح معنی داری
مدل تعدیل شده	1/966 ^a	2	0/983	4/690	0/013
عرض از مبدا	61/965	1	61/965	295/676	0/000
پیش آزمون درون‌ریز	1/911	1	1/911	9/118	0/004
گروه	0/382	1	0/382	1/821	0/183
خطا	11/946	57	0/210		
کل	793/313	60			
کل تعدیل شده	13/911	59			

جدول 6 - بررسی فرضیه دوم

منبع تغییرات	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F مقدار	سطح معناداری
مدل تعدیل شده	0/006 ^a	2	2/503	7/342	0/001
عرض از مبدأ	30/944	1	30/944	90/775	0/000
پیش‌آزمون برون ریز	2/436	1	2/436	7/145	0/010
گروه	1/502	1	1/502	4/405	0/040
خطا	19/431	57	0/341		
کل	706/188	60			
کل تعدیل شده	24/436	59			

بحث و نتیجه‌گیری

متیو لیپمن (Matthew Lipman) بنیانگذار برنامه فبک، در مقاله‌ای باعنوان «آموزش برای کاهش خشونت و گسترش صلح، رویکرد حلقه‌کندوکاو فلسفی» به این مسأله می‌پردازد که در آموزش برای گسترش صلح و کاهش خشونت، فقط یادآوری مزایای صلح و بدی‌های خشونت کافی نیست، تکرار آن هم فایده‌ای ندارد. این دامی است که بسیاری از این‌گونه آموزش‌ها در آن گرفتار می‌شوند. لیپمن در این زمینه می‌نویسد: «علیرغم سخنرانی‌ها و موعظه‌های بسیاری که در ستایش صلح و نکوهش خشونت می‌شود، خشونت در سطح جامعه از چنان جذابیتی برخوردار شده که بخش عمده‌ای از تولیدات رسانه‌ها به نشان دادن ابعاد مختلف خشونت اختصاص یافته است. یادگیری سطحی و کلیشه‌ای درباره مزایای صلح یا بدی خشونت کاری از پیش نخواهد برد. این امور باید یا درونی شوند یا از درون برخیزند. به این منظور، به روشی نیاز خواهد بود که به طالب معرفت که آستن ایده‌هاست، کمک کند تا اندیشه خود را بزاید، اما گویا این نوع آموزش‌ها در سراسر جهان ندارند (Naji, 2010). در این پژوهش سعی کردیم با تحلیل مؤلفه‌های پدیده خشم و تشریح برنامه فلسفه برای کودکان و نوجوانان نشان دهیم که اجرای این برنامه، باتقویت مهارت‌های فکری و رفتاری کودکان و نوجوانان،

می‌تواند گفت و گورا به جای خشونت بنشانند. این برنامه، نه تنها به کودکان کمک می‌کند تا رفتار خشونت‌آمیز خود را کنار بگذارند، بلکه به آنها کمک می‌کند در مقابل موقعیت‌های خشونت‌آمیز عقب ننشینند و با ابزارهای فکری و زبانی‌ای که در دست دارند، در مقابل آن ایستادگی و مقاومت کنند. در پژوهش حاضر از روش حلقه‌کندوکاو فلسفی در کلاس‌های درس به شیوه لیپمنی در میان نوجوانان ایرانی استفاده شد. حلقه‌کندوکاو، قلب و رمز موفقیت برنامه فلسفه برای کودکان است. کندوکاو ذاتاً اکتشافی، اجتماعی و مشارکتی است و منجر به خود انتقادی و خود اصلاحی می‌شود. کودکان در فرایند کندوکاو جمعی به تدریج با مهارت‌های گفت‌وگو کردن آشنا می‌شوند و می‌آموزند که با احترام و توجه به یکدیگر گوش دهند، ایده‌هایشان را در کنار یکدیگر قرار دهند و آنها را کامل‌تر کنند، دیگری را به نقد بکشند تا برای عقاید و ایده‌های تأیید نشده و بی‌پشتوانه‌شان استدلال‌های منطقی فراهم کنند، تحمل دیدگاه‌های مخالف را داشته باشند و هنگامی که نظرشان با نقدی مواجه شد، ناراحت و عصبانی نشوند. در مورد چرایی و چگونگی تأثیر برنامه فلسفه برای کودکان در کنترل و کاهش خشم دو جنبه متفاوت وجود دارد که با دو عنوان کنترل از طریق طرح موضوع چرایی دعوا و پرخاشگری، طی جلسات با دانش‌آموزان و کنترل

با سؤالاتی مواجه می‌شوند که نشان دهنده ابعاد پیچیده‌تر و واقعی‌تر بدی و خوبی است.

بنابراین، بچه‌ها ناگزیر به کندوکاو بیشتری وادار می‌شوند. دانش‌آموزان برای چنین کاری مجبورند از تجارب پیشین خود بهره ببرند؛ لذا موضوع تحقیق در اینجا، یعنی خشم، تنفر و دعوا را بر می‌گزینند و نه فقط در یک حلقه و به صورت گروهی درباره آن بحث می‌کنند، بلکه به صورت شخصی نیز با آن درگیر می‌شوند. نکته دیگر این که مشارکت دانش‌آموزان در حلقه کندوکاو در برنامه فلسفه برای کودکان، به پرورش برخی مهارت‌ها منجر می‌شود. پرورش این مهارت‌ها، هریک به نحوی در کنترل خشم مؤثر است:

1 - پرورش تفکر مراقبتی یا همدلانه (Caring thinking)

تفکر مراقبتی و متعهدانه جنبه‌ای از تفکر سطح بالاست که مستلزم توجه کردن به نقطه نظرات و علایق دیگران، توجه کردن به آنچه اهمیت دارد، اندیشیدن به آنچه هست و باید باشد و در یک کلام مراقبت از دیگران است (Lipman, 1995).

2 - پرورش تفکر نقادانه (Critical thinking)

این برنامه، باعث ارتقای تفکر نقادانه و منطقی در کودکان شده است. مهمترین ویژگی تفکر نقاد، خودانتقادی و خوداصلاحی است که باعث می‌شود کودکان با صبر و بردباری انتقادات منطقی دیگران را بشنوند و به اصطلاح، زود از کوره درنروند و به اصلاح داوری‌های خود بپردازند. تفکر نقاد بدون توسل به خشونت و با توسل به استدلال عقلانی، به انتقاد از دیگران می‌پردازد (Marashi, 2006).

3 - پرورش تفکر خلاق (Creative thinking)

از دیگر نتایج این برنامه، تقویت تفکر خلاق است که بر توانایی تخیل جسورانه و جست‌وجوی عقاید، فرضیه‌ها، دیدگاه‌ها، راه‌حل‌ها و ایده‌های نو متمرکز است و کودکان را قادر می‌سازد برای حل مشکلات و پرسش‌هایشان فقط به دنبال راه‌حل‌های از پیش آماده مانند توسل به خشونت، نروند؛

خشم، پیامد حلقه کندوکاو، از هم متمایز می‌شوند (Lipman, 1995). در رفتار درمانی عقلانی - هیجانی، این تحلیل از خشم به دست می‌آید که فرد می‌پندارد شخصی دیگر، باید یا نبایدی را نادیده گرفته و به این علت مقصر است. آن چه در این رویکرد رفتار درمانی اهمیت دارد این است که خشم را حاصل یک یا چند برداشت یا باور درباره اتفاقاتی می‌داند که در زندگی‌اش جریان دارد. نکته مهم این است که فرد خشمگین این باورها را یگانه باورهای ممکن می‌داند، اما با کمی دقت می‌توان نشان داد که این باورها یگانه باورهای ممکن نیستند. برای مثال، فردی به دیگری بی‌احترامی کرده است. باورهایی که باعث خشم آن شخص و احیاناً عکس‌العملش می‌شود ممکن است یکی از باورهای ذیل باشد:

- انگیزه آن فرد از بی‌احترامی به من بدخواهی و سوء نیت بوده است.

- آن فرد با رفتار بدی که در حق من کرده است نباید به حال خود رها شود.

- من خودم باید او را تنبیه کنم.

- کسی نباید با من با بی‌احترامی برخورد کند و اگر چنین کند به این معناست که من ارزش احترام را ندارم (Tajali neia, 2014).

حلقه کندوکاو در کلاس درس، دست کم باعث تردید در باورهایی می‌شود که بی‌چون و چرا پذیرفته شده‌اند، نکته دیگر این که برنامه فلسفه برای کودکان راه کاهش خشونت و خشم در نوجوانان را تعلیم و تلقین بدی خشم ناسالم و خشونت نابه‌جا در ایشان نمی‌داند، بلکه پیشنهاد می‌کند با تأملی پایدار در باب ارزش‌هایی چون صلح و دوستی و درمقابلش، خشم و تنفر، به صورت آزاد و با در نظر گرفتن همه دیدگاه‌ها و واقعیات بیندیشیم و بحث کنیم. پیش فرض این برنامه این است که بحث و تأملی که در فضای اعتماد متقابل و صمیمیت و انصاف شکل بگیرد بیش از هر نظام دیگری مسؤولیت و هوش اخلاقی کودکان را پرورش می‌دهد؛ بیش از هر نظامی که صرفاً بچه‌ها را با قواعد آشنا و تأکید می‌کند که باید تکلیفشان را انجام دهند. (Lipman, 1985) کودکان و نوجوانان در حلقه کندوکاو

9- افزایش مسؤلیت پذیری

کسی که حضراست مسؤلیت کار خویش را بپذیرد، مسلماً هنگام خشم آن را کنترل و مهار خواهد کرد. برنامه فلسفه برای کودکان حس مسؤلیت پذیری را در فراگیران ارتقا می‌دهد؛ زیرا دانش‌آموزی که آگاهانه و با در نظر گرفتن همه دیدگاه‌ها و مؤلفه‌های زمینه به قضاوت و تصمیمی رسیده است و از آنجا که مسأله را از آن خویش کرده است، تصمیم را نیز از آن خویش می‌داند و حاضر است عواقبش را بپذیرد (Lipman, 2003).

نتایج حاصل از اجرای برنامه فبک در کشورهای مختلف جهان و همچنین در ایران حاکی از آن است که این برنامه می‌تواند در دوره کوتاهی تأثیرات شایان توجهی در مهارت‌های فکری و رفتاری کودکان بگذارد. بسیاری از این تأثیرات مستقیماً منجر به کاهش خشونت و تعاملات رفتاری و گفتاری منفی در کودکان می‌شوند؛ به این معنا که در حلقه کندوکاو فلسفی، کودکان به درک طبیعی ارزش‌های اخلاقی دست می‌یابند و روحیه احترام، همکاری و همدلی با دیگران در آنها تقویت می‌شود. نتایج همچنین نشان می‌دهد که این برنامه تأثیر بسیاری در تفکر نقادانه و منطقی و مهارت‌های استدلالی کودکان گذاشته است. همان طور که پیش از این گفته شد، مهمترین ویژگی تفکر نقادانه خودانتقادی و خوداصلاحی است که باعث می‌شود کودکان با صبر و بردباری انتقادات منطقی دیگران را بشنوند و زود از کوره درنروند و به اصلاح داوری‌های خود بپردازند، همچنین سعی کنند بدون توسل به خشونت و با توسل به استدلال عقلانی به انتقاد از دیگران بپردازند (Naji, 2010). در این پژوهش، این برنامه با چند سناریوی گزینش شده نزدیک به فرهنگ ایرانی اجرا شد. بدین صورت که تلاش شد از تمرین‌ها، طرح بحث‌ها و فعالیت‌هایی استفاده شود که به تجربه روزمره دانش‌آموزان نزدیک باشد. تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش حاضر نشان داد که اجرای برنامه فلسفه برای کودکان و گنجاندن آن در فعالیت‌های پرورشی باعث کنترل خشم در نوجوانان می‌شود. نتایج حاصله از فرض اصلی محقق، همسو با نتایج تحقیق ناجی (naji, 2010)، هدایتی (Hedayati, 2011)، بردآبادی

بلکه با در نظر گرفتن چشم اندازهای دیگر، به راه حل‌های دیگر نیز بیندیشند (Tajali neia, 2014).

4 - پرورش قوه قضاوت اخلاقی

لیپمن معتقد است که تقویت مهارت‌های تفکر، یعنی تفکر انتقادی، خلاق و مراقبتی باعث رشد قوه قضاوت صحیح و داوری خوب در افراد می‌شود. قضاوت و داوری در تولید چیزی، انجام دادن عملی یا گفتن مطلبی نمود می‌یابد. داوری خوب محصول تفکر و کندوکاوی خوب است (Lipman, 2003).

5 - تقویت عزت نفس

هرچه عزت نفس بالاتر می‌رود فرد کمتر خود را در معرض تعدی و خشونت قرار می‌دهد. تقویت عزت نفس، از نتایج بررسی شده برنامه فلسفه برای کودکان است (Tajali neia, 2014).

6 - خوب گوش دادن به دیگران

وقتی فردی از کاری که شخصی دیگر انجام داده است عصبانی است و در حال صحبت کردن با اوست، فقط می‌خواهد بگوید چرا خودش درست می‌گوید و به این ترتیب، حاضر به گوش کردن نقطه نظر فرد مقابل نیست، برنامه فلسفه برای کودکان در ارتقای مهارت خوب گوش کردن و مهارت نگریستن از منظری دیگر نقش بی بدیلی دارد (Dryden, 2012).

7 - مهارت پیش‌بینی پیامدها

یکی از اهداف این برنامه توانایی پیش‌بینی رفتار و گفتار در نوجوانان است.

8 - برچسب زدن درست عواطف و احساسات

در برنامه فلسفه برای کودکان برچسب زدن بر هیجانات متداول خود مانند شادی، غم، عصبانیت، تعجب، ترس و تنفر در نظر گرفته می‌شود. برنامه فلسفه برای کودکان برنامه‌ای کاملاً زبان محور است و بر روی مفاهیم و دامنه کاربردشان بسیار حساس است. همچنین، به علت گفت‌وگوهای رو در رو، مهارت دانش‌آموزان در فهم زبان غیرکلامی همسالانشان ارتقا می‌یابد (Tajali neia, 2014).

مانند آنچه که در برنامه فلسفه برای کودکان انجام می‌گیرد، به جهت رسیدن به خود اصلاحی در ارتباط با دیدگاه‌های خویش یا دیگران.

- روشن کردن اذهان عمومی و تسهیل عوامل بازدارنده خشونت در میان افراد کم سن و سال، توسط برنامه ریزان تعلیم و تربیت، مشاوران و روانشناسان و پذیرش برنامه آموزش مدیریت خشم به عنوان بخش اصلی برنامه آموزش عمومی و فرهنگ سازی در زمینه مدیریت خشم که می‌تواند تصورات قالبی، نظام نمادین و رفتار افراد جامعه را در راستای بهزیستی و همزیستی مسالمت آمیز تغییر دهد.

منابع

Ali hosaeiny.S. (2013).features children's thinking, "preschools" of the Proceedings of the religioussense. [persean]

Arefi.M. (1999).aggressive communication and its relationship with social-emotional adjustment of elementary school students in Shiraz. dissertationMSc. Shiraz University. [persean]

Asghari Moghaddam. M. A. (2011). the reliability and validity of the Persian version Trait Anger Expression Inventory modein a clinical population, Dvfstnamh Journal of Shahed University. Year3, NO5.Fall and Winter. [persean]

Barabadi.A. (2013) A preliminary validation of the Questionnaire - Trait Anger Expression children in asample of Iranian students aged 12 to 17years old. [persean]

Constantineaut, Philippe (2005). Philosophy in the Age of Democracy: Moral and civic Education ,Ontario: Congress of the Canadian Philosophical Association , University of Western Ontario .

Dahlen, E. R. , Deffenbacher, J. L. (2000). A partial component and analysis of Beck's cognitive therapy for the treatment of general anger.J. Cogn Psychother, 14, 77-95

Daniel. M. F. (1998). "p4c in pre service Teacher Education"Analytic

(Barabadi,2013)، تجلی نیا (tajalineia,2012)، تاپینک و تریکی (Tapyng&Turkish, 2001)، لیپمن و بیرمن (William, 1993)، ویلیام (& Bierman,1970Lipman)، کنستانتین (Constantineaut, 2005) است. با توجه به یافته‌های محقق در این پژوهش مبنی بر اینکه اجرای برنامه فلسفه برای کودکان در فعالیتهای پرورشی موجب کنترل برون ریزی خشم دانش‌آموزان پسر پایه اول مقطع متوسطه می‌شود، پیشنهادهای زیر مطرح می‌شود:

- انجام اصلاحات اساسی در نظام آموزشی از دوره آموزش‌های غیر رسمی یعنی برنامه‌های مهد کودک، تا دوره‌های آموزش عالی - فراهم نمودن شرایط لازم جهت «به روز» شدن مربیان تربیتی، زیرا هر فرد آگاه به شرایط و مقتضیات زمان، بدون تردید می‌پذیرد که تغییرات اساسی و ریشه‌ای ایجاد شده در ذهنیات و نگرش‌های دانش‌آموزان امروز دیگر پذیرای روش‌های تربیتی سنتی دیروز نبوده بلکه نیازمند مطالب و پاسخ‌های منطقی و اقناعی به پرسش‌ها و نیازهای روزمره خود هستند. در این راستا ضروری است که مربیان پرورشی برای اداره کلاس‌های خود و تدریس مطالب تئوری، مسلط به روش‌های تدریس نوین، خلاق، فعال و مشارکتی باشند.

- انجام مطالعات قابل سنجش و کاربردی و همچنین شناسایی برنامه‌هایی که به طور مؤثر ز رفتارهای خشونت بار در میان کودکان و نوجوانان و همچنین عوامل زمینه ساز مثل پرخاشگری پیش‌گیری می‌کنند توسط برنامه ریزان تعلیم و تربیت، مشاوران و روانشناسان.

- انتخاب برنامه آموزش فلسفه برای کودکان در فعالیتهای پرورشی به جهت پیامدهای سودآور آن، نظیر: کسب مهارت‌های منطقی عزت نفس در روابط با اعضای خانواده و اجتماع و دستیابی به پیشرفت‌های تحصیلی.

- آموزش و افزایش جرأت ورزی، خودکارآمدی، خودآرام سازی و خویشتن داری، توسط مربیان برنامه فلسفه برای کودک در مدارس با استفاده از ساعات درس پرورشی، به جهت کسب مهارت اجتماعی مؤثر در روابط با دیگران - شرکت دادن دانش‌آموزان در مباحث جمعی فلسفی، درباره مفاهیم مرتبط با زورگویی و اعمال خشونت،

(epistemology) of teaching philosophy to children in Iran. *Research in curriculum planning* Vol12. No19. Autumn. [persean]

Jeafari.Z. (2015). The study of the impact of teaching philosophy to children on nurturing their research spirit among the preschool students. *Research in curriculum planning* Vol12. No17. spring. [persean]

Khansari.J. M. (1987). *Description Ghurar al-Hikam wa Durar al-Kalim*, correction Mir Jalaleddin Mhds Armoe. Publishers Tehran University. [persean]

Khodayarifard.M. (2010). Black standardization tool-Trait Anger 2 Aspylbrgrbray Iranian students, research papers and rehabilitation, Volume 11. No. 1. Spring. [persean]

Lipman, M & Sharp.A. M (1985). *Ethical Inquiry: Instructional Manual to Accompany Lisa*, Lanham: University Press of America & Institute for the Advancement of Philosophy of Children.

Lipman, M. (1995). "Educating for Violence Reduction and Peace Development: The Philosophical Community of Inquiry Approach", in John P. Portelli and Ronald F. Reed; Detselig Enterprises Ltd, Canada. *Children, Philosophy & Democracy*; John P. Portelli and Ronald F. Reed; Detselig Enterprises Ltd, Canada.

Lipman, M. (2003). *Thinking in Education*, 2nd (edn.), Cambridge and New York: Cambridge University Press.

Lipman.M (1992). "Educating for Violence Reduction and Peace Development", *The Philosophical Community Inquiry Approach*, Detselig Enterprises Topping K. J. & S. Trikey 2007 *Impact of Philosophical Enquiry on School Student's paper in Education*, Vol. 19. No3

Lipman.M. (2010). *Lisa child in school*. translation Hamida Bahraini. Institute for Humanities and Cultural Studies. thran.

Lyle. S. & Thomas-Williams, J. (2012). "Dialogic Practice in Primary Schools. How Primary Teachers Plan to Embed Philosophy for

Delaware. A. (2014). *Foundations and practical research in the humanities and social sciences publishing growth*. [persean]

Dodge, K. A., Pettit, G. S., & Bates, J. E., (1990). Socialization mediators of the relation between socioeconomic status and child conduct problems. *Child Development*, 65, 649-655.

Dryden, Wendy (2012). *Understanding emotional problems from the perspective of rational behavior therapy excitement, the translation of Karimi.R. and Mohammadi.A*, Tehran: Danzhh.

Dryden, Wendy (2012). *Understanding emotional problems from the perspective of rational behavior therapy excitement, the translation of Karimi.R. and Mohammadi.A*, Tehran: Danzhh.

Farzanfar.javad. (2016). *Stories for philosophy for kids program based on critical thinking*. *Research in curriculum planning*, Vol13. No21. spring. [persean]

Feindler, E. L. (1995). *Ideal treatment package for children and adolescents with anger disorder*. In H. Kassinove (Ed.) *Anger disorders: Definition, diagnosis and treatment*. Washington, DC.: Taylor and Francis.

Fisher.R. (2009). *creative Dialouge. Talking to think*. Farhang. vol. 22, No. 69

Ghaedi.Y. (2007). *The possibility of teaching philosophy to children: a challenge to the concept of philosophy*. *Journal of Curriculum Studies*. [persean]

Gharib.H. (2013). *strategic thinking on questioning the effectiveness of teaching fifth grade elementary school students in Sanandaj boy and the child's thinking*, Institute for Humanities and Cultural Studies. Year4. NO1. Spring and Summer. [persean]

Hedayatir.M. (2011). *Philosophy for Children and control of aggression*, *Journal of thinking, and children. Research, humanities and cultural studies*. No1. [persean]

Jabal-ameli Foroushani.Z. (2015). *The explanation of the philosophical fundamentals*

Shabani.H. (2014).Advanced teaching methods, teaching skills and thinking strategies.publisherSAMT. Tehran. [persean]

Shokoohi yekta.M. (2014).The impact of problem solving and anger control training methods and mental health school teachers. [persean]

Tajali.A. (2012).Examine the effects of philosophy for children in foster creativity of students in grade one high school district 14 in Tehran, thinking and child. Institute for Humanities and Cultural Studies. Year3. No. 1.Spring and summer.[persean]

Tajali.A. (2014).Investigate the effect of Philosophy for Children program to reduce anger and secondary school first grade male students in Tehran, and the child's thinking, Institute for Humanities and Cultural Studies. year5. NO1. Spring and Summer. [persean]

Trikey, S. & K. J. Topping (2004).“Philosophy for Children: a Systematic Review”. Research.

UNESCO (2007).Philosophy, A School of Freedom, Paris: UNESCO. Oxford, New York: Berg; Paris: UNESCO

Vansielegom, N. (2010). “What is Philosophy for Children, How doWe Have to UnderstandHer Critical Voice? From an Educational Experiment to Experimental Education”,Proceedings of 39th Annual Conference of the Philosophy of Education Society ofAustralasia, Wellington, New Zealand .

White.D (2010).Philosophy for smaller, translationHamidi,T. Tehran, drops .

William, S. (1993). Evaluating the Effects of Philosophical Enquiry in a Secondary School.

Children into theWhole School”. EducationalStudies,38 .

Maleki.S. (2009).Effect of anger management skills training to youth aggression Region 2 Karaj, M. Sc nursing management.Tarbiat Modarres University.Journal of Applied Psychology.Year 3.NO 4,12. Winter.Tehran. [persean]

Marashi.S. M. (2006). Efficacy research community on developing reasoning skills among female students in grade three.Journal of Curriculum Studies.Year2. NO7. Winter.[persean]

Mehregan.F. (2009).Investigation and analysis of the epistemological foundations of the philosophy curriculum for children according to Lipman and Fisher style.Master's thesis.Payam Noor university. Tehran. [persean]

Montes,.M. &Maria, E. (2001). Juchitande los ninos,Abstract in OAPC .

Naderi.E. & Saif Naraq.M. (2014).Research methods and the evaluation of the human sciences (with emphasis on Educational Sciences).Press Arasbaran. [persean]

Naji.S. (2007).The evaluation results of philosophy program for children on the child's behavior. fslnamh reasoning skills. Journal of Curriculum Studies.Dvm. shmarh.Year2. NO7. Winter.[persean]

Naji.S. (2010).Teaching children the way to achieve world peace thinking and thinking children.Institute for Humanities and Cultural Studies. Year1. NO2. autumn and winter. [persean]

Navidi.A. (2008).Journal of Psychiatry and Clinical Psychology.Year14. NO4. [persean]

Ramezani.M. studied Philosophy for Children curriculum in order to consider various aspects of mentality. Journal of Child thinking.Institute for Humanities and Cultural Studies. the first year 1. NO1 spring and summer.[persean]

Rostami.K. (2012).Philosophy program to evaluate the effect of the research community on children's creativity, thought and children.Institute for Humanities and Cultural Studies. year3. No. 2.Fall and winter.[persean]